

MANIFEST

HET

SIGTÖÖZ

**RECHTEN
VOOR ALLES
WAT LEEFT**

HET

MANIFEST

ZÖÖLOGIS

ST

HET

ZÖÖLOGISCH



ZÖÖ

HET

MANIFEST

MANIFEST

HET

**ERNO
ESKENS**

ZÖÖLOGIS

SIGTÖÖZ

HET

MANIFEST

INHOUD

- 9 DE ZOÖLOGISCHE REVOLUTIE** I
Hoe we de fout van 1792 rechtzetten
- 17 DIEREN KUNNEN TOCH GEBAKJES ETEN?** II
En andere onzinwetten
- 23 WIE GELOOFT IN DE GOEDE KONING?** III
Dieren niet
- 29 DE ALSOF-MYTHE** IV
Een onderdrukingsstrategie
- 35 EEN DIER KAN TOCH GEEN RECHTSSUBJECT ZIJN?** V
Chimpansee Cecília en olifant Kavaan wel
- 43 ELK BELANG IS EEN RECHT** VI
Hoe we willekeur vermijden
- 53 WAAR WEZENS MOEITE VOOR DOEN** VII
Over betekenisvol verzet
- 61 HET WEGEN VAN BELANGEN** VIII
Over zoölogische rechtsnormen
- 71 HET SPOOK IN DE MACHINE** IX
Wat moeite doet is bewust

83 SOORTISME IN DE WETENSCHAP

Het onhoudbare paradigma

X

91 RECHTEN VOOR PLANTEN

Het gelijkheidsbeginsel breed toegepast

XI

**103 RECHTEN VOOR BACTERIËN
EN ANDERE WEZENS**

Het gelijkheidsbeginsel nog breder toegepast

XII

109 IS ZOÖLOGISCH RECHT KOLONIAAL?

De grens van de wet

XIII

**117 ZULLEN WE ALLE PREDATOREN
TOT HERBIVOREN MAKEN?**

En andere vreemde plannen

XIV

123 DE MENS EN ANDERE HOLOBIONTEN

Rechten van samengestelde wezens

XV

127 DE MACHT TEMMEN

Waarom het nooit helemaal lukt

XVI

133 BARRICADES TEGEN KONING-MENS

Over gelaagde rechtssubjectiviteit

XVII

153 EEN NIEUWE LINNAEUS XVIII
Een taxonomie van belangen

157 TAXONOMISCHE KIESDISTRICTEN XIX
Over politieke representatie van alles wat leeft

**163 VERTEGENWOORDIGING
IN DE RECHTBANK** XX

169 ZOÖLOGISCHE PROCESSEN XXI
Hoe het in de praktijk kan werken

**183 DE UNIVERSELE VERKLARING
VAN DE RECHTEN VAN DE MENS** XXII
Uitsluiten, insluiten, verbijzonderen
en privileges inperken

191 ZOÖLOGISCHE CONSTITUTIE XXIII

195 CONCLUSIE XXIV

201 DANKWOORD

203 NOTEN

223 REGISTER

I DE ZOÖLOGISCHE REVOLUTIE

HOE WE DE FOUT VAN 1792 RECHTZETTEN

Ooit vertrouwden we op intelligentie. God had al denkend de wereld geschapen naar Zijn eigen idee. Daarmee was Hij het hoogste intellect. Maar ook de mens, de *animal rationale*, was een slimmerd, omdat juist hij was geschapen naar Gods evenbeeld. Hij had daardoor het vermogen om ongevormde materie al denkend te vormen tot hogere cultuur, zij het dat hij daarbij de handen vuil moest maken. De dieren en andere 'lagere wezens' waren verstoken van intelligentie. De Griekse filosoof Aristoteles rekende hen al tot de vormloze materie.¹ Daarbij merkte hij op dat deze lagere wezens zichzelf geen levensdoelen kunnen stellen. Voor dat soort wezens kon de mens dus doelen verzinnen. De *Bijbel* nam deze gedachte over en zo leerde heel Europa dat dieren, maar ook planten, ten dienste stonden van de mens, en dat de mens op zijn beurt God moest dienen.

Een paar honderd jaar later trok de Noord-Afrikaanse filosoof en kerkvader Aurelius Augustinus de conclusie dat de lagere wezens, vanwege hun gebrek aan intelligentie en levensdoelen, geen deel uitmaken van het recht. Je mag ze straffeloos pijnigen: 'We zien en horen aan hun geschreeuw dat dieren een pijnlijke dood sterven. Maar een gewoon mens gaat hieraan voorbij, omdat er tussen ons en de beesten, die een rationele ziel ontberen, geen rechtsgemeenschap is.'²

De verheerlijking van intelligentie resulteerde in de zogenoemde *scala naturae*, de ladder van de natuur; een hiërarchie van alles wat leeft. Bovenaan deze ladder stond God, daaronder de engelen, mensen, dieren, planten en ten slotte mineralen. De paus had een speciale positie op de ladder. Omdat hij God verpersoonlijkte, stond hij een treetje boven de gewone mens. Dat zorgde ervoor dat hij keizers en koningen het *droit divin*, het recht om te heersen met Gods zegen, kon toewijzen. Wie tegen een heerser in opstand kwam, bond daarmee automatisch ook de strijd aan met God zelf.

Tot ver in de middeleeuwen klonk er nauwelijks kritiek op de ladder van de natuur. Alleen de Romein Plutarchus maakte er wat kritische opmerkingen over, na bestudering van vissengedrag. Ze bleken veel slimmer dan je op basis van hun plek in deze hiërarchisch-intellectuele rangorde zou inschatten. Ze waren in ieder geval zeker niet *alagon* (verstoken van intelligentie).³ Omdat Plutarchus nauwelijks volgelingen had, bleek deze wetenschappelijke constatering van intelligentie bij de vis onvoldoende om de ladder van de natuur te doen wankelen. Er kwam pas beweging in de zaak toen Desiderius Erasmus op het toneel verscheen en het *droit divin* op de korrel nam. Een mens *heeft* intelligentie, zei hij, maar *is* het niet. Gebruik je intelligentie, maar denk niet dat je echt intelligent bent. Wie wel denkt intelligent te *zijn*, is volgens Erasmus niets meer dan een arrogante kwast. Julius II, de oorlogspaus, was zo iemand. Hij moordde steden in Italië uit, zogenaamd met Gods zegen. De satire die Erasmus over hem schrijft heeft de veelzeggende titel: *Julius komt de hemel niet in*.⁴ Petrus, de bewaker van de hemelpoort, weigert Julius toegang. Dat Julius in zijn aardse leven paus is geweest, maakt Petrus niets uit.

Op de val van de paus volgt de val van de koning. Ook die mag zich niet langer op voorhand beroepen op Gods zegen. De koning zakt daarmee op de ladder van de natuur. Dat gebeurt als de Nederlanders in opstand komen tegen het *droit divin* van de koning van Spanje. Na jaren van strijd

ZOÖLOGISCHE PROCESSEN

HOE HET IN DE PRAKTIJK KAN WERKEN

Zo langzamerhand is het tijd om alle zoölogische idealen wat concreter te maken. Dat doen we door een aantal casussen te bespreken die in het zoölogisch recht kunnen spelen. Deze casussen zijn fictief en indicatief voor hoe het zoölogisch recht kan werken.

Voordat we de casussen bespreken, zet ik even wat definities en praktische uitgangspunten van zoölogische rechtszaken op een rij:

- 1 In het zoölogisch recht mag elke inwoner namens elke vorm van moeite doen (en dus elk belang bij elk wezen) een rechtszaak starten, mits het moeite doen door de mens wordt bemoeilijkt. Elke vorm van moeite doen wordt als rechtssubject aangemerkt.
- 2 Het bemoeilijken van moeite doen noemen we het 'schaden' van het rechtssubject.
- 3 Degene die een zaak aandraagt, noemen we de aandrager. De aandrager voert het proces niet namens zichzelf, maar namens een niet-menselijke eiser die schade heeft ondervonden of dreigt te ondervinden door toedoen van een mens.

- 4 De rechter kan eisen dat een eiser – het wezen dat geschaad is – zich laat bijstaan door een advocaat.
- 5 De rechter kan bepalen dat een zaak door een officier van justitie wordt ondersteund. Dit kan gebeuren bij zwaardere zaken, waarbij het proces een aandrager te zeer belast. Ook komt de officier van justitie in beeld wanneer de staat als aandrager wenst op te treden.
- 6 De verdachte – de mens of de menselijke organisatie die ervan verdacht wordt het moeite doen van de wezens te bemoeilijken en dus schade toe te brengen – kan eveneens gedwongen worden om zich te laten bijstaan door een advocaat.
- 7 Indien de verdachte schade toebrengt via handelingen van een ander wezen, wordt dit andere wezen de schade-toebrenger genoemd. Dit wezen is geen verdachte.
- 8 Een aandrager, advocaat en/of officier van justitie die het zoölogisch recht inroept, moet alle geschade vormen van moeite doen, voor zover bekend, in de aanklacht opsommen.
- 9 De advocaat of officier van justitie meldt in de aanklacht wie de dragers van de geschade belangen zijn. Dat kan de natuur als geheel zijn of natuurgebieden, ecosystemen (uit meerdere symbiotisch levende wezens samengestelde systemen), groepen van eenzelfde soort wezens, symbiotische verbanden, holobionten (uit meerdere symbiotisch levende wezens samengestelde wezens) en/of individuen.
- 10 Hoewel elke vorm van moeite doen toegang biedt tot het recht, wordt in eerste instantie de drager ervan gehoord in een rechtszaak. De reden hiervoor is dat het zoölogisch recht niet koloniaal wil zijn. Het bemoeit zich zo min mogelijk met interne belangenafwegingen van de dragers. Anders gezegd: dragers worden gezien als autonome subjecten die hun eigen interne zaken reguleren, en die hun interne belangen of de belangen van hun enbiotische wezens het beste behartigen in een rechtszaak.

ZOÖLOGISCHE CONSTITUTIE

Het is tijd om de macht van weer een koning – koning-mens dit keer – te binden aan een constitutie. Koning-mens zal niet langer boven de andere wezens staan, maar wordt onderworpen aan een zoö-inclusieve grondwet, kortweg de Zoögrondwet. Het binden van een koning aan een grondwet is eerder gedaan. In 1831, vlak na de afscheiding van Nederland, bonden de Belgen hun koning aan een constitutie. Nederland volgde in 1848. De koningen moest voortaan, via hun regeringen, verantwoording afleggen aan de burgerij. De koning werd mens tussen andere mensen. Op soortgelijke wijze willen we nu koning-mens binden aan een zoö-inclusief parlement en een zoö-inclusieve grondwet. De nieuwe Zoögrondwet geldt deze keer echt voor ‘allen die in Nederland verblijven’, dus ook voor dieren en andere wezens die we tot nu hebben behandeld alsof zij geen personen zijn.

In meerdere landen worden op dit moment pogingen gedaan om andere wezens een plek te geven in de grondwet. Helaas focussen de voorstellen weer erg op dieren, en wordt de rest van het zoölogische spectrum vergeten. In Zwitserland, India, Brazilië, Slovenië, Duitsland, Luxemburg, Oostenrijk en Egypte is een zorgplicht voor dieren in de grondwet opgenomen. Dierenwelzijn is daarmee niet alleen een taak van dierenhouders, maar ook van de staat zelf. België heeft zich in 2024 met de volgende toevoeging bij dit rijtje landen aangesloten: ‘Bij de uitoefening van hun respectieve bevoegdheden streven de federale staat, de gemeenschappen en de gewesten naar bescherming van en zorg voor dieren als wezens

met gevoel.' Het komt min of meer overeen met wat er staat in artikel 13 van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie, de officiële Europese Grondwet. Daarin is sinds 2009 een actieve zorgplicht van de Europese staten opgenomen voor dieren. De Europese Unie en de lidstaten houden 'ten volle rekening met hetgeen vereist is voor het welzijn van dieren als wezens met gevoel'. Ook in Nederland is daarmee de zorgplicht voor de staat een feit.

Maar in geen enkel Europees land zijn dieren of andere wezens opgewaarderd van rechtsobject tot rechtssubject.¹ De plicht van ons om voor hen te zorgen is daarom een plicht betreffende hen, maar niet jegens hen. Het blijft boterzachte 'zorg' waar de overheid naar moet 'streven'. De vrijblijvendheid druipt ervan af. Voor de vestiging van een zoöconstititionele monarchie is meer nodig. Daarvoor moet de macht van de mens echt worden ingeperkt, en dienen de andere wezens een stem te krijgen in de politiek en in het recht. Het vereist erkenning als rechtssubject.

De Nederlandse Partij voor de Dieren wil verder gaan dan 'rekening houden met het welzijn' of een 'zorgplicht voor dieren'. De partij pleit ervoor om de juridische status van het dier fundamenteel te veranderen via de Grondwet, maar vindt helaas te weinig steun van andere partijen om een concreet voorstel hiertoe in te dienen. Zo'n concreet voorstel kwam er wel van Animal Rights. Zij voeren een campagne met als doel om de Tweede Kamer te laten debatteren over de toevoeging van de term 'soort' aan artikel 1 van de Grondwet. Hoewel ook planten en andere wezens 'soorten' kennen, beperkt Animal Rights zich in de uitleg tot een verbod op discriminatie van dieren. Artikel 1 van de Grondwet moet er volgens Animal Rights zo uit gaan zien: 'Allen die zich in Nederland bevinden, worden in gelijke gevallen gelijk behandeld. Discriminatie wegens godsdienst, levensovertuiging, politieke gezindheid, ras, geslacht, soort of op welke grond dan ook, is niet toegestaan.' In 2009 stelde ik een dergelijke wijziging voor in *Democratie voor dieren*, eveneens met dieren in het

IN EEN DEMOCRATIE HOREN ALLE BELANGEN GEWOGEN TE WORDEN.

Hoe vaak heeft de mens al niet beloofd om zorg te dragen voor alle levende wezens op aarde? En hoe vaak heeft hij die belofte niet gebroken, met zoöcide, milieuvervuiling en klimaatverandering tot gevolg? De tijd dat we konden vertrouwen op goede intenties is voorbij. Er is een zoölogische revolutie nodig om de macht van de mens aan banden te leggen.

In **HET ZOÖLOGISCH MANIFEST** betoogt Erno Eskens dat alles wat leeft rechten verdient: van mens en dier tot plant en bacterie. Daarmee legt hij het fundament voor een geheel nieuwe samenleving, waarin alle levende wezens toegang hebben tot de rechtbank en vertegenwoordigd worden in de politiek.

ERNO ESKENS is filosoof en politicoloog. Hij werkt als uitgever bij Noordboek, waar hij onder meer de dierenrechtenbibliotheek onder zijn hoede heeft. Eerder schreef hij onder andere **DEMOCRATIE VOOR DIEREN** en **EEN BEESTACHTIGE GESCHIEDENIS VAN DE FILOSOFIE.**



isvw.nl



9 789083 417264